

บทที่ 1

บทนำ

บ้านที่อยู่อาศัย เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการ และความเปลี่ยนแปลง ในสังคมมนุษย์ บ้านเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับคนเรา การครอบ ครองที่ว่างและสร้างขอบเขตเพื่อเป็นแหล่งพักพิง ได้มีวิวัฒนาการมาต่าง ๆ กันตาม อารยธรรมสภาพแวดล้อมและยุคสมัย รูปลักษณะของบ้านจึงเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน ชนเผ่าเอสกีโม ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณขั้วโลกเหนือได้สร้างกระท่อมน้ำแข็งเพื่ออยู่อาศัย ชาวอินเดียนแดงใช้กระโจมหนังสัตว์เป็นบ้านกลางทะเลทราย พวกยิปซีซึ่งเป็นชนเผ่าเร่ร่อน ใช้เกวียนเป็นบ้านเคลื่อนที่

บ้านที่อยู่อาศัยเป็นทั้งขบวนการผลิตและผลผลิตของการสร้างสรรค์ในสังคมมนุษย์ แม้ว่าบ้านที่อยู่อาศัยจะเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญของการดำรงชีวิต แต่บ้านที่อยู่อาศัยโดยตัว ของมันเองได้สะท้อนให้เห็นสิ่งต่าง ๆ ในหลายแง่หลายมุม เช่น ความต้องการของผู้อยู่ อาศัย รายได้ของครอบครัว สภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน การวางแผนผัง เมืองของรัฐ การพัฒนาที่ดินของนักลงทุน เป็นต้น

ภายใต้เงื่อนไขของความจำเป็นในการอยู่อาศัย และความเข้าใจอย่างคลุมเครือของ ผู้คนทำให้บ้านที่อยู่อาศัยจำนวนมากถูกสร้างขึ้นอย่างแออัดบนที่ดินราคาแพง อาคารหลาย หลังเปรียบเสมือนกองขยะของเมือง บ้างก็ถูกรื้อสร้างใหม่ครั้งแล้วครั้งเล่าจึงเป็นไปได้ที่ ผู้อยู่อาศัยจะมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีน้อยครั้งนักที่ชาวเมืองจะได้มองเห็นท้องฟ้า เป็นสีฟ้า สดใสเหมือนท้องฟ้าบริเวณหาดทรายชายทะเลเนื่องจากเมืองเต็มไปด้วยฝุ่นละออง จึงไม่มี ความน่าอยู่ ไม่มีความงาม ไม่มีความรู้สึกผูกพันต่อบ้านที่อยู่อาศัยเหลืออยู่อีกต่อไป การ ศึกษาวิวัฒนาการของบ้านที่อยู่อาศัยในงานวิจัยฉบับนี้จะเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยสร้างความเข้าใจ อันแจ่มชัดถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดเป็นบ้านที่อยู่อาศัย แนวโน้มของบ้านที่อยู่ อาศัยในอนาคตอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่อยู่อาศัยที่ดีขึ้น

วิวัฒนาการของที่อยู่อาศัยในแขวงคลองเตยเหนือ ได้มีความเป็นมาพร้อม ๆ กับ ความเจริญและความเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพมหานครซึ่งปัจจุบันพื้นที่บริเวณนี้อยู่ใน ย่านสุขุมวิทขวงระหว่างถนนสุขุมวิท กับคลองแสนแสบ ตั้งแต่ซอยสุขุมวิท 1 ถึง สุขุมวิท 31 แต่เมื่อประมาณ 70 ปีที่แล้ว พื้นที่ย่านนี้แต่เดิมเป็นที่นาเรียกว่า “ทุ่งบางกะปิ” เป็นที่ว่าง ห่างไกลตัวเมืองที่ดินยังมีราคาถูก เมื่อเมืองเริ่มขยายตัวออกทางตะวันออกมากขึ้น มีการ ตัดถนนสุขุมวิทเป็นถนนสายยาว จึงมีคหบดีผู้มีฐานะนิยมซื้อที่ดินขนาดใหญ่สำหรับปลูก สร้างบ้านเรือนเป็นจำนวนมาก ย่านนี้ในเวลาต่อมาจึงกลายเป็นย่านพักอาศัยที่สำคัญของผู้ มีฐานะดีที่เรียกว่า “ย่านบางกะปิ” มีการขยายถนนโดยถมคลองที่อยู่ข้างถนนและทำเป็น ถนนคอนกรีต จึงมีตึกแถวร้านค้าสองข้างถนนต่อกันไปสลับกับบ้านเรือนขนาดใหญ่ที่อยู่ริม ถนน ส่วนเนื้อที่หลังตึกแถวเข้าไปเป็นซอยแยกและมีบ้านเรือนปลูกต่อเนื่องกันไป ในช่วง แรก ๆ บ้านที่ไปปลูกอยู่แถบนี้มักอยู่ต้น ๆ ซอย ส่วนมากเป็นบ้านผู้มีฐานะดีและฐานะ ปานกลาง ย่านสุขุมวิทจึงจัดว่าเป็นย่านพักอาศัยกลุ่มใหญ่ที่สุดกลุ่มหนึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าว (สุชาติ ทิพทัส และมานพ พงศ์ทัต, 2525: 270-271)

ช่วงเวลาแห่งความเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพมหานคร ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการของ บ้านที่อยู่อาศัยได้ปรากฏให้เห็นอย่างสำคัญนับตั้งแต่ได้เริ่มมีการวางแผนพัฒนาบ้านเมือง อย่างมีระบบจากปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา เมื่อมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมฉบับแรกใน พ.ศ. 2504 ได้มีการหันทิศทางการพัฒนาจากภาคเกษตรกรรมมา เป็นอุตสาหกรรม ผลิตผลต่าง ๆ ไหลเข้ามาผ่านกรุงเทพมหานคร เพื่อการส่งออกมากขึ้น ผู้คนได้อพยพเข้ามาอยู่มากขึ้น (เทียนฉาย กิระนันท์ และไพศาล เล็กอุทัย, 2530: 157)

เมื่อมีการจัดทำแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร และจัดทำผังเมืองฉบับแรกแล้วเสร็จ ใน พ.ศ. 2503 โดยจ้างบริษัทที่ปรึกษาอเมริกันชื่อ Litcheld Whiting Browne & Associates ผังฉบับนี้รู้จักกันในชื่อ “ผังลิทท์ฟิลด์” ซึ่งถูกใช้เป็นตัวแบบของผังเมืองที่จัดทำขึ้นในภาย หลัง จากผังลิทท์ฟิลด์ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการสัญจรให้หันมาสู่ระบบสัญจรทางบก โดยใช้ถนนเป็นหลัก ละเลยการสัญจรทางน้ำโดยสิ้นเชิง ถนนขนาดใหญ่ได้ถูกเสนอให้ สร้างขึ้นแทนระบบคลองคูที่มีอยู่เดิม ได้มีการถมคูคลองกันเป็นขนานใหญ่ในช่วงเวลาต่อมา

ตัวเมืองได้ขยายจากแถวเพ็ญนครบำรุงเมืองมาจับกลุ่มแถบวังบูรพาซึ่งเป็นย่านการค้าค่อนข้างหนาแน่น แถบเขาวราช สัมพันธวงศ์ ก็ยังเป็นย่านการค้าของคนจีนและเป็น ศูนย์กลางขายส่งสินค้าภาคเกษตร ในระยะนี้ย่านที่พักอาศัยเดิมซึ่งอยู่บริเวณอำเภอดุสิตด้านเหนือของกรุงเทพมหานครได้ขยายย้ายออกมาสู่ด้านตะวันออกแถบสุขุมวิท ย่านการค้าชาวต่างประเทศก็ได้ขยายออกมาตามสุรวงศ์ สีลม มากขึ้น (มานพ พงศ์ทัต , 2525: 9)

การเติบโตของกรุงเทพมหานคร ได้เริ่มมีการเร่งเหวี่ยงภายหลังปี พ.ศ. 2503 แหล่งที่มาของการเติบโตอย่างหนึ่งคือ การใช้จ่ายงบประมาณของรัฐบาลในเขตมหานคร การลงทุนของเอกชนเติบโตอย่างรวดเร็ว เพื่อตอบสนองการขยายตัวของตลาดในเมืองใหญ่และถนนหนทางที่ดีขึ้น ดึกสูงเริ่มปรากฏตามขอบถนนในกรุงเทพฯ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ ก่อนปี พ.ศ. 2503 มีตึกเพียงไม่กี่หลังที่สูงมากกว่า 5 ชั้น การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลังจากความต้องการโรงแรมและอพาร์ทเมนต์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (สมาคมสังคมศาสตร์ แห่งประเทศไทย, 2519: 39)

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นข้างต้น ทำให้สภาพบ้านเมืองการคมนาคม การสาธารณูปโภค การพัฒนาสังคมเข้าสู่ระบบสากลมากขึ้น การสัญจรทางถนนได้เข้ามาแทนที่การเดินทางโดยทางแม่น้ำลำคลอง แหล่งที่พักอาศัยได้ขยายตัวออกจากย่านศูนย์กลางเมืองไป ตามแนวถนนอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดย่านที่อยู่อาศัยขึ้นตามบริเวณชานเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งย่านสุขุมวิท ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร ได้มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาขยายตัวอย่างรวดเร็วน่าสนใจยิ่ง ดังนั้น ในงานวิจัยฉบับนี้จึงได้จับเอาช่วงเวลาตั้งแต่ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาอย่างสำคัญของบ้านที่อยู่อาศัยในย่านสุขุมวิทมาศึกษา คือตั้งแต่ช่วงที่มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับแรก ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นกรมองย้อนกลับไปถึงเมื่อ 35 ปีที่แล้ว

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงรูปแบบบ้านที่อยุธยา ความต้องการของผู้อยุธยา และการใช้สอยที่อยุธยา
2. เพื่อวิเคราะห์และคาดการณ์แนวโน้มของที่อยุธยาในพื้นที่ศึกษา
3. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับภาครัฐ ในการออกข้อบัญญัติเพื่อคุ้มครองผู้อยุธยา และสำหรับภาคเอกชนในการพัฒนาที่อยุธยา ให้มีคุณภาพตรงกับความต้องการของผู้อยุธยา

วิธีการศึกษา

กระบวนการศึกษาในงานวิจัยฉบับนี้มีขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร แผนที่ ภาพถ่ายซึ่งได้มีการศึกษาไว้แล้ว เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจเบื้องต้น
2. การวิจัยภาคสนาม (Field Research) ประกอบด้วย
 - 2.1 การสำรวจลักษณะทั่วไปในพื้นที่ศึกษา เพื่อให้มองเห็นภาพรวมของบ้านที่อยุธยา
 - 2.2 การสำรวจโดยละเอียด เพื่อศึกษาประเภทและคุณลักษณะของบ้านที่อยุธยา
 - 2.3 การสอบถามกลุ่มประชากรผู้อยุธยาในพื้นที่ศึกษา ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างสำรวจด้วยแบบสอบถาม
 - 2.4 การสัมภาษณ์ ผู้อยุธยาในพื้นที่มาเป็นระยะเวลายาวนาน
3. การประมวลผลการวิจัย โดยภาพรวมของการศึกษาเป็นการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่มีข้อมูลบางส่วน เช่น ข้อมูลจากการสำรวจด้วยแบบสอบถาม จะใช้วิธีการทางสถิติเชิงปริมาณเพื่อมาประมวลผลข้อมูลจำนวนมากให้มีความถูกต้องเที่ยงตรง เป็นที่ยอมรับได้
4. การเสนอรายงานวิจัยจะเสนอผลการวิจัยเป็นส่วน ๆ และเชื่อมโยงกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันชัดเจนถึงพลวัตความสัมพันธ์ (Dynamic Interrelationship) ของปัจจัยต่าง ๆ ในวิวัฒนาการของที่อยุธยา

ขอบเขตและข้อจำกัดของการศึกษา

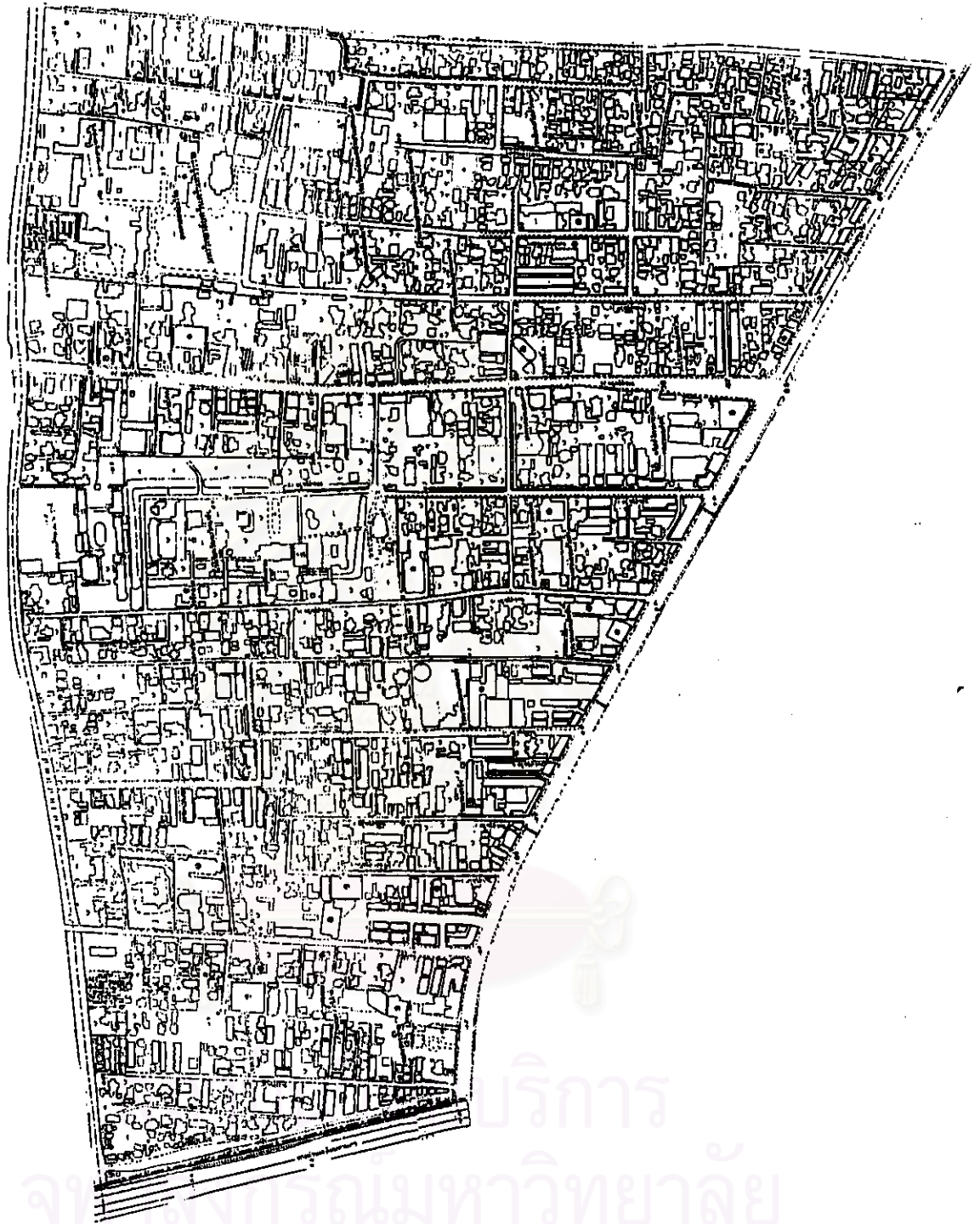
1. การศึกษาในงานวิจัยฉบับนี้ เป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพซึ่งจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่นำมาสู่วิวัฒนาการของที่อยู่อาศัยเป็นสำคัญ
2. “ที่อยู่อาศัย” ในงานวิจัยฉบับนี้ หมายถึง สถานที่ซึ่งผู้คนได้ใช้อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง ซึ่งได้แก่ บ้าน หอพัก อพาร์ทเมนต์ คอนโดมิเนียม ไม่รวมถึงอาคาร สำนักงาน เฟิงพักอาศัย ธนาคาร ร้านค้า แต่ถ้าลักษณะของการใช้สอยคาบเกี่ยวกัน ระหว่างการใช้เป็นที่อยู่อาศัยกับการใช้เพื่อการพาณิชย์ ก็จะรวมอยู่ด้วยในการศึกษา
3. ในงานวิจัยฉบับนี้จะทำการศึกษาเฉพาะที่อยู่อาศัยในแขวงคลองเตยเหนือ เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร ระหว่างช่วงเวลานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2539)
4. การอ้างอิงตัวเลขในเชิงปริมาณของค่าทางสถิติต่าง ๆ มีความถูกต้องอยู่ในระดับหนึ่ง เพื่อที่จะแสดงให้เห็นค่าของความเป็นไปได้เท่านั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดในการรวบรวมข้อมูลไม่สามารถทำได้อย่างครบถ้วน และค่าต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งระบบข้อมูลที่ได้รับจากหน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่มีมาตรฐานเดียวกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีผลต่อวิวัฒนาการของที่อยู่อาศัย
2. ช่วยให้เห็นการวิเคราะห์ และคาดการณ์แนวโน้มของบ้านที่อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน
3. ทำให้ได้แนวทางสำหรับควบคุมการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้เป็นไปอย่างเหมาะสม
4. เป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษา วิจัยเกี่ยวกับคุณภาพของบ้านที่อยู่อาศัยในขั้นต่อไป

แผนภูมิแสดงขั้นตอนการในการศึกษา

บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิวัฒนาการที่อยู่อาศัย

แบบเบาบางมาสู่แบบหนาแน่น

ในแขวงคลองเตยเหนือ เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร

แผนที่แสดงพื้นที่ศึกษา